

Vědci: Etnická zášť je nakažlivá

Národnostní střety eskalují povážlivě rychle. Čeští vědci z akademického pracoviště CERGE-EI nyní v prestižním časopise PNAS odhalili, jak snadno může návodné chování šířit nenávist.

MARTIN RYCHLÍK

PRAHA Bývali to sousedé, kteří vedle sebe léta žili. Židé mezi Němci, Hutuové vedle Tutsiů anebo různé národy na území bývalé Jugoslávie. A rázem z nich byli nepřátelé; lidé, kteří se nenáviděli doslova na život a na smrt...

Vědce už dlouho zajímá, jak je možné, že etnické konflikty eskalují takto rychle. Čeští ekonomové z ústavu CERGE-EI a Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK nyní přišli s experimentální studií v prestižním americkém časopise PNAS, jež osvětluje, jak je pro šíření etnické zášti důležité návodné chování vrstevníků, vzorů. Nenávist je nakažlivá.

„Hlavní pointou článku je, že i ve společnostech, kde za normální situace není diskriminace patrná, je potřeba mít stále na paměti riziko, že poměrně rychle může vzniknout konflikt. Tendence chovat se destruktivně je podstatně větší, když je člověk poštouchnut svým okolím. Navíc míra nakažlivosti je zhruba dvojnásobná, pokud destruktivní chování cílí na jedince z jiné etnické skupiny,“ řekl LN autoři Julie Chytilová a Michal Bauer z pracoviště Akademie věd a Univerzity Karlovy.

Ochota škodit se nabaluje

S Janou Cahlíkovou, též absolventkou CERGE-EI (která působí v Ústavu Maxe Plancka v Mnichově) a s Tomášem Želinským z Košic provedli sadu experimentů, jež ukázaly, co urychluje a zdvojnásobuje zášť k druhým, třeba k Romům. Různé studie zkoumají, zda diskriminace vůbec existuje, ale

Snadný terč. Čeští ekonomové doložili, že činy poškozující menšiny (třeba Romy na Slovensku) jsou návodné. Vedou k napodobování i zdvojnásobení zášti. FOTO ČTK

nový objev posouvá výzkum dál: k sociálnímu chování, ke kontextu zrodu. „Zajímalo nás, proč se konflikty rodí rychle a často i nečekaně. Chtěli jsme otestovat, do jaké míry může být chování ostatních lidí důležitým spouštěčem,“ vysvětluje Bauer, proč se zaměřili na mechanismus šíření.

Ze Rwandy je známo vyhrocení zloby mezi Hutuy a Tutsii pomocí přenosných rádií, jež chrlila nenávistnou propagandu proti „švábům“, tedy jiným lidem. „Existuje slavná studie o této mobilizační

kampani, která ukazuje, že kampaň měla dopad nejen v místech dosahu rozhlasu, ale i v sousedních vesnicích, protože si to lidé řekli dál,“ říká Chytilová, jež má s Bauerem četné terénní zkušenosti z Ugandy i Sierry Leone.

Na Slovensku vedli od roku 2013 pokus, jehož se zúčastnilo 327 školáků ve třinácti školách. Žáci proti sobě hráli „hru“, v níž se rozhodovali, zda část své peněžní odměny (dvacet eurocentů) obětují za to, že někdo jiný dojde vyšší újmy (euro). Tato rozhodnu-

ť činili ve skupinkách o třech lidech. Současně věděli, že protějškem je někdo ze seznamu dvaceti typicky romských jmen nebo dvaceti typicky slovenských jmen.

V promyšlených pokusech (i s kontrolními skupinami) se ukázalo, že účastníci, kteří nepozorovali rozhodnutí svých vrstevníků, nediskriminují – chovají se stejně k Romům i „vlastním“. To je dobrá a docela i překvapivá zpráva.

Na druhou stranu destrukce vzrostla, když hráči před rozhodnutím viděli, že se jejich spoluža-

ci rozhodli škodit. Pozoruhodné je zjištění, že tato tendence následovat nepřátelské chování se ukázala mnohem vyšší směrem k Romům. Druhá, doplňující studie z roku 2016 ještě zkoumala, jak lidé vnímají společenskou přijatelnost „škodícího“ chování.

„Z vědeckého hlediska je asi nejzajímavější myšlenka měřit šíření nenávisti. Tedy nejen to, zda mezietnické tenze existují, ale i jak se mění chování v závislosti na sociálním kontextu,“ říká Bauer. Článek navrhuje metodolo-

gii, která byla vyzkoušena v dané kultuře, ale je možné ji použít i pro jiné skupiny. Vědecké komunitě tak dává užitečný nástroj.

„Je to krásný důkaz, že se kvalitní společenskovední výzkum dá dělat všude na světě a nejde o to, že by snad data ze Slovenska či ČR nebyla pro svět zajímavá,“ dodává docent Daniel Münich, jenž se zabývá hodnocením vědy.

„Určitě je to zajímavá a inspirativní práce,“ řekl LN antropolog Jaroslav Skupnik z Univerzity Komenského v Bratislavě, jenž vedl terénní výzkumy na východě Slovenska.

Editování přímo nobelistou

Dokladem, že jde o sofistikovanou metodu, budiž jediné jméno. Práce se přes recenzenty dostala až k editorovi Georgi A. Akerlofovi z Berkeley, což je držitel Nobelovy ceny za ekonomii (2001). „Bylo příjemné, že jsme k oponentským posudkům dostali i jeho poměrně dlouhé shrnutí a mnoho podnětných komentářů,“ těší pražské autory, kteří už opakovaně publikovali v hvězdném žurnálu *American Economic Review* (o diskriminaci či mikropůjčkách v Indii).

Na svůj článek měli už spoustu mediálních ohlasů. Zprávu o úspěchu své vědkyně Jany Cahlíkové šířil i web elitní Společnosti Maxe Plancka. „Křehké normy mohou vést k náhlé změně v chování vůči jiným etnickým skupinám – od soužití k agresi,“ uvedla Cahlíková, podle níž je důležité, aby byly potírány a trestány *hate crimes* – tedy zločiny šířící zlobu.

S tím souhlasí též Chytilová s Bauerem. „Z článku nepřímo vyplývá, že takové chování, na něž se nabaluje nenávist, je hodně nebezpečné. Snadné šíření může být i důvodem, proč se jistý typ politiků – *entrepreneurs of hatred* (obchodníci s nenávistí) – tak často navází do menšin, čehož používají k mobilizaci voličstva,“ uzavírají čeští ekonomové. Plánují v zásobě hodně: včetně hledání dalších spouštěčů zášti.